

Kemoterapi Uygulanan Hastalarda Oral Mukozitin Önlenmesi İçin Hastaların Kullandıkları Tamamlayıcı Sağlık Yöntemlerinin Belirlenmesi: Tanımlayıcı Bir Çalışma

Determination of Complementary Health Methods Used by Patients Receiving Chemotherapy to Prevent Oral Mucositis: A Descriptive Study

^{id} Hilal TÜRK BEN POLAT^a, ^{id} Gülcan BAHÇECİOĞLU TURAN^b

^aNecmettin Erbakan Üniversitesi Seydişehir Kamil Akkanat Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD, Konya, TÜRKİYE
^bFırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD, Elazığ, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Bu araştırma, kemoterapi alan hastalarda oral mukozitin önlenmesi için hastaların uyguladıkları tamamlayıcı sağlık yöntemlerinin değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmanın örneklemini, Ekim 2020 ile Aralık 2020 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Onkoloji Hastanesi tıbbi onkoloji gündüz tedavi ünitesinde kemoterapi alan 100 hasta oluşturmuştur. Veriler, araştırmacılar tarafından hastaların sosyodemografik özellikleri, oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için kullandıkları tamamlayıcı sağlık yöntemlerini belirlemeye yönelik hazırlanan veri toplama formu kullanılarak toplandı. **Bulgular:** Hastaların yaş ortalaması 59,48±13,56'dır. Hastaların %72'sinin oral mukozit için tamamlayıcı bir tedavi kullandığı, %44'ünün klinik ağız bakımı protokolü hakkındaki düşüncesinin kısmen etkili olduğu saptandı. Hastalar, oral mukozitin önlenmesi amacıyla en fazla sırayla karbonat, elma sirketi ve karadut kullanmıştır. Hastaların %40,3'ü, kullandıkları tamamlayıcı sağlık yönteminin oral mukoziti iyileştirdiğini ifade etmiştir. Hastaların %63,9'u ağız bakım protokolü ile birlikte tamamlayıcı sağlık yöntemi kullandığını, %91,8'i tamamlayıcı tedaviden olumsuz bir etki görmediğini, %61,1'i tedaviyi sağlık çalışanlarının tavsiye ettiğini, %72,2'si sağlık çalışanlarını, kullandıkları tamamlayıcı sağlık yöntemleri hakkında bilgilendiklerini ifade etmişlerdir. **Sonuç:** Bu araştırmanın sonuçlarına göre kemoterapi alan hastaların birçoğu, oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için tamamlayıcı sağlık yöntemlerini kullanmaktadır. Hastaların çok büyük bir bölümü, tamamlayıcı tedaviden fayda sağladığını ifade etmiştir. Hemşirelerin eğitim müfredatlarına, tamamlayıcı tedaviler hakkında dersler eklenmelidir. Oral mukozit için sıklıkla kullanılan bitkisel ürünlerin iyileştiriciliği ile ilgili deneysel çalışmalar yapılması önerilir.

ABSTRACT Objective: This study was conducted descriptively to determine the complementary health methods used by patients for the prevention of oral mucositis in patients receiving chemotherapy. **Material and Methods:** The sample of the study consisted of 100 patients who received chemotherapy in the Necmettin Erbakan University Meram Medical Faculty Oncology Hospital medical oncology day treatment unit between October and December 2020. The data were collected by the data collection form prepared by researchers, to determine the sociodemographic characteristics of the patients and the complementary health methods used for the prevention and treatment of oral mucositis. **Results:** The average age of the patients was 59.48±13.56. It was found that 72% of the patients used a complementary treatment for oral mucositis, and the opinion of 44% of the clinical oral care protocol was partially effective. Patients used baking soda, apple vinegar and black mulberry, respectively. 40.3% of the patients stated that the complementary health method they use heals oral mucositis. 63.9% of them stated that they used a complementary health method together with the oral care protocol, 91.8% did not see any negative effects from the complementary treatment, 61.1% stated that the treatment was recommended by the health professionals, and 72.2% informed the health workers about the complementary health methods they used. **Conclusion:** According to the results of this study, most of the patients receiving chemotherapy use complementary health methods for the prevention and treatment of oral mucositis. The vast majority of patients benefited from complementary therapy. Courses on complementary therapies should be added to nurses' education curricula. It is recommended to conduct experimental studies on herbal products curativeness that are frequently used for oral mucositis.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı tedaviler; stomatit; antineoplastik ajanlar; hemşirelik bakımı

Keywords: Complementary therapies; stomatitis; antineoplastic agents; nursing care

Correspondence: Hilal TÜRK BEN POLAT

Necmettin Erbakan Üniversitesi Seydişehir Kamil Akkanat Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD, Konya, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: hilaltopolat@hotmail.com

Peer review under responsibility of Journal of Traditional Medical Complementary Therapies.

Received: 10 May 2021 Received in revised form: 05 Jul 2021 Accepted: 29 Jul 2021 Available online: 11 Aug 2021

2630-6425 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Oral mukozit, kemoterapi ve radyoterapinin sitotoksik etkileri nedeniyle gelişen komplikasyonlardan biri olup, oral mukozanın bu tedavilere verdiği inflamatuvar bir yanıtıdır.¹ Oral mukozanın hasarı, eritem, ağrı, ülser, odinofaji, disfaji ve bunun neticesinde beslenme bozukluğuna neden olan oral mukozit, hastaların yaşam kalitesini düşürür, tedavinin tamamlanamamasına ve hastanede yatışın uzamasına da neden olabilir.²⁻⁵ Lokal ya da sistemik enfeksiyonlara yol açarak hayati tehlike yaratabilir.⁶ Oral mukozit, genel olarak kemoterapi uygulamasından 1 hafta sonra ortaya çıkar ve 21 gün sonra iyileşir.⁷ Oral mukozit, kemoterapi alan hastaların %75'ini etkiler, bu nedenle tedavi ve bakımı önemlidir.⁸

Oral mukozitin tedavisinde temel ağız bakımı, farmakolojik ve nonfarmakolojik yaklaşımlar yer alır.⁹ Tamamlayıcı sağlık yöntemleri (TSY), kemoterapi alan hastaların oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için tercih ettikleri nonfarmakolojik yöntemlerdendir.¹⁰ TSY, doğal ürünlerin kullanımına ek olarak zihin ve vücut uygulamaları olarak da tanımlanır.¹¹ Kriyoterapi, düşük yoğunluklu lazer tedavisi, bitkisel yaklaşımlar ve besin destekleri, apiterapi, esansiyel yağlar ve bilişsel davranışçı yaklaşımlar, TSY'ye örnek olarak verilebilir.⁹

Son yıllarda kanserli bireyler, hastalığa bağlı gelişen semptomları kontrol etmek ve yaşam kalitelerini yükseltmek için TSY'ye başvurmaktadır. Oral mukozitin önlenmesinde, antibakteriyel ve antiseptik özelliği olan papatya suyunun, ayrıca temel ağız bakımına ilave olarak adaçayı, kekik ve nane yağ altı suyu ile uygulanan ağız bakımının, etkili olduğu bildirilmiştir.^{12,13} Yapılan bir çalışmada, oral mukozit yönetiminde E vitamini en etkili, ardından bal 2. sırada etkili bulunmuştur.¹⁴ Çinko sülfat, bal, glutamin, karadut pekmezi gibi maddelerin oral mukoziti önlemede etkili yaklaşımlar olduğu bildirilmektedir.² Aynı zamanda deneysel çalışmalarda karadut şurubunun, bal ve *Aloe vera*'nın, kemoterapi alan hastalarda oral mukoziti azaltmada olumlu etkilerinin olduğu bildirilmiştir.^{7,15-17}

Türkiye'de kanser hastalarının TSY uygulama sıklığı %22,1-84,1 arasındadır.¹⁸ TSY kullanımı, bazen hasta için istenmeyen toksik etkilere, kemoterapinin etkinliğinin azalmasına neden olabilir veya

kemoterapi ilaçları ile etkileşime girebilir, sonuç da hastaya zarar verebilir.¹⁹ Bu nedenle kemoterapi alan hastaların kullandıkları TSY'nin, sağlık çalışanları tarafından bilinmesi gerekmektedir Sağlık ekibinin diğer üyeleri ile karşılaştırıldığında hemşireler, hastalar ile en uzun zaman geçiren sağlık profesyonelleridir. Hastaların sağlık gereksinimlerini ve uygulamalarını daha iyi gözlemleyebilirler.²⁰ Kemoterapi alan hastalarda oral mukozanın geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı ile düzenli aralıklarla incelenmesi, ağız bakımının sağlanması ve hastaların ağız bakımı konusunda eğitim gereksinimlerinin karşılanması hemşirenin sorumluluğundadır.²¹ Bu araştırma, kemoterapi alan hastaların oral mukozitinin önlenmesi için uyguladıkları TSY'yi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TÜRÜ

Bu araştırma, tanımlayıcı türde bir çalışmadır.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, Ekim 2020 ile Aralık 2020 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Onkoloji Hastanesi tıbbi onkoloji gündüz tedavi ünitesinde kemoterapi alan hastalar oluşturmuştur. Örneklemi ise bu tarihler arasında araştırmayı kabul eden ve araştırma kriterlerine uyan, yapılan güç analizi ile 0,05 güven aralığı, 0,30 etki büyüklüğü ve 0,95 örneklemi temsil etme gücü ile belirlenen 100 hasta oluşturmuştur.

Araştırmaya alınma kriterleri:

- Kemoterapi alıyor olmak,
- 18 yaş üzeri olmak,
- Herhangi bir mental hastalığı bulunmamak,
- Sözel iletişim kurabilmek.

Veri Toplama Araçları

Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan "anket formu" kullanılarak toplandı.

VERİLERİN TOPLANMASI

Anket Formu: Konu ile ilgili literatür taranarak, araştırmacılar tarafından hazırlandı.^{1-3,6,7,9} Kemoterapi alan hastaların sosyodemografik özellikleri ve oral

mukozitesine yönelik kullandıkları TSY'yi belirlemek için toplam 17 sorudan oluşmaktadır. Oluşturulan formların içerik geçerliliğini değerlendirmek için oral mukozit yönetimi alanında uzman 5 öğretim üyesinin görüşleri alındı. İçeriğin uygun olduğu belirlendi. Uzmanların form içeriğine verdikleri puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktu ($p=0,810$).

Anket Formunun Uygulanması: Anket formu Ekim 2020 ile Aralık 2020 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Onkoloji Hastanesi tıbbi onkoloji gündüz tedavi ünitesinde kemoterapi alan hastalardan araştırma kriterlerine uyan ve araştırmayı kabul eden hastalara uygulandı. Anket formu, araştırmacı tarafından kanser hastaları ile yüz yüze görüşülerek dolduruldu ve görüşme yaklaşık 10 dk sürdü. Görüşmeler, pandemi sebebiyle maske ve sosyal mesafe kurallarına uygun olarak gerçekleştirildi.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmaya başlamadan önce etik kurul izni (Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar Etik Kurulu, 2020/2460, 08.05.2020) ve Meram Tıp Fakültesi Hastanesi Başhekimliğinden yazılı izin alındı. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerden de araştırmanın amacı açıklandıktan sonra yazılı ve sözlü onam alındı. Araştırmanın tüm aşamalarında Helsinki Deklarasyonu 2008 Prensipleri'ne uyuldu.

VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmadan elde edilen veriler, bilgisayar ortamındaki SPSS programı kullanılarak değerlendirildi. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde sayı, yüzdelik ve ki-kare kullanılmış olup, istatistik analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 (p değeri) olarak dikkate alındı.

BULGULAR

Tablo 1'de, hastaların tanıtıcı özellikleri ilgili bilgiler bulunmaktadır. Hastaların yaş ortalaması $59,48 \pm 13,56$ olup, %52'sinin kadın, %45'inin ilköğretim mezunu, %59'unun ekonomik durumunun orta ve %68'inin hastalığının nüks etmediği belirlenmiştir. Hastaların %37'si meme kanseridir. Ek tedavi olarak %71'inin radyoterapi aldığı saptanmıştır. Hastaların %72'sinin oral mukozit için tamamlayıcı bir tedavi kul-

landığı, %44'ünün ise klinik ağız bakımı protokolü hakkındaki düşüncesinin kısmen etkili olduğu saptandı.

TABLO 1: Hastaların tanıtıcı özellikleri.

Değişkenler	n	%
Yaş (Ortalama±SS)	59,48±13,56	
Cinsiyet		
Kadın	52	52
Erkek	48	48
Eğitim durumu		
Okuryazar değil	17	17
İlkokul	45	45
Ortaokul	20	20
Lise	12	12
Üniversite ve üzeri	6	6
Ekonomik durum		
İyi	13	13
Orta	59	59
Kötü	28	12
Hastalığın nüks etme durumu		
Evet	32	32
Hayır	68	68
Hastalık türü		
Meme kanser	37	37
Kolon kanseri	17	17
Karaciğer Kanseri	24	24
Mide kanseri	22	22
Hastalık evresi		
Evre II	25	25
Evre III	34	34
Evre IV	41	41
Hastalık süresi		
0-1 yıl	63	63
1-5 yıl	31	31
5-10 yıl	6	6
Ek tedavi		
Radyoterapi	71	71
Yok	29	29
Oral mukozit için tamamlayıcı tedavi kullanma durumu		
Kullanıyor	72	72
Kullanmıyor	28	28
Klinik ağız bakım protokolünün etkinliği hakkındaki düşüncesi		
Etkili	22	22
Kısmen etkili	44	44
Etkisiz	13	13
Fikrim yok	21	21

SS: Standart sapma.

TABLO 2: Hastaların kullandıkları tamamlayıcı sağlık yöntemleri (n=72).

Kullanılan tamamlayıcı sağlık yöntemleri	n=72	%
Karadut	10	13,9
Karbonat	13	18
Vitamin E	4	5,5
Elma sirkesi	12	16,6
Karadut ve karbonat	8	11,1
Tuzlu su ve karbonat	7	9,7
Bal ve keçiboynuzu pekmezi	3	4,2
Karbonat ve elma sirkesi	5	6,9
Karadut ve elma sirkesi	4	5,5
Karadut, karbonat ve elma sirkesi	2	2,7
Zencefil, zerdeçal ve keten tohumu	1	1,3
Deniz suyu	1	1,3
Karbonat ve sumak	1	1,3
Tuzlu su	1	1,3
Tamamlayıcı sağlık yöntemleri kullanım sonuçları		
Oral mukozit gelişmesini önledi	24	33,3
Oral mukozit gelişmesini önleyemedi	13	18,1
Oral mukoziti iyileştirdi	29	40,3
Oral mukoziti iyileştiremedi	6	8,3
Oral mukozit için tamamlayıcı sağlık yöntemleri uygulama nedenleri		
Neden yok	6	8,3
Ağrı ve eritem	33	45,9
Ülser var, katıları yiyebiliyor	24	33,3
Ülser var, sadece sıvı alabiliyor	7	9,7
Ülser var, oral alım mümkün değil	2	2,8
Oral mukozit için tamamlayıcı sağlık yöntemleri uygulanma şekli		
Ağız yıkaması	63	87,5
Ağız yıkaması ve yutma	9	12,5
Tamamlayıcı sağlık yöntemleri kullanım şekli		
Ağız bakım protokolü ile birlikte	46	63,9
Sadece tamamlayıcı sağlık yöntemi	26	36,1
Kullanılan tamamlayıcı tedavinin olumsuz etkisinin olma durumu		
Bulantı	5	6,9
Ağız mukozasında yanma	1	1,3
Yok	66	91,8
Kullanılan tamamlayıcı tedaviyi kim tavsiye etti		
Sağlık çalışanı	44	61,1
Arkadaşlar	21	29,2
Aktarlar	5	6,9
İnternet	2	2,8
Kullanılan tamamlayıcı sağlık yöntemleri ile ilgili sağlık çalışanı bilgilendirme durumu		
Evet	52	72,2
Hayır	20	27,8

Tablo 2'de oral mukozit için TSY kullanan hastaların bilgileri bulunmaktadır. Hastalar en fazla sırayla karbonat, elma sirkesi ve karadut kullanmıştır. Hastaların %40,3'ü, kullandıkları TSY'nin oral mukoziti iyileştirdiğini ifade etmiştir. Yüzde 45,9'u ağrı ve eritemden dolayı TSY kullandığını, %87,5'i ürünü ağız yıkaması şeklinde kullandığını, %63,9'u ağız bakım protokolü ile birlikte ürün kullandığını, %91,8'i TSY kullanımından olumsuz etki görmediğini, %61,1'i tedaviyi sağlık çalışanlarının tavsiye ettiğini, %72,2'si ise

sağlık çalışanlarını bu konuda bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Hastaların tanıtıcı özellikleri ile TSY kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadı ($p>0,05$) (**Tablo 3**).

TARTIŞMA

Bu araştırma, kemoterapi alan hastaların oral mukozitin önlenmesi için uyguladıkları TSY'nin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi. Oral mukozit, kanser

TABLO 3: Hastaların tanıtıcı özellikleri ile tamamlayıcı sağlık yöntemleri kullanımının karşılaştırılması.

Değişkenler	Tamamlayıcı sağlık yöntemleri kullanımı				p değeri
	Evet	%	Hayır	%	
Cinsiyet					
Kadın	38	73,1	14	26,9	0,803
Erkek	34	70,8	14	29,2	
Eğitim durumu					
Okuryazar değil	12	70,6	5	29,4	0,841
İlkokul	31	68,9	14	31,1	
Ortaokul	14	70,0	6	30,0	
Lise	10	83,3	2	16,7	
Üniversite	5	83,3	1	16,7	
Ekonomik durum					
İyi	11	84,6	2	15,4	0,545
Orta	41	69,5	18	30,5	
Kötü	20	71,4	8	28,6	
Hastalığın nüks etme durumu					
Evet	27	84,4	5	15,6	0,059
Hayır	45	66,2	23	33,8	
Hastalık türü					
Meme kanser	24	64,9	13	35,1	0,583
Kolorektal kanserler	14	82,4	3	17,6	
Hepatobiliyer Kanserler	18	75,0	6	25,0	
Mide kanseri	16	72,7	6	27,3	
Hastalık evresi					
Evre II	19	76,0	6	24,0	0,101
Evre III	20	58,8	14	41,2	
Evre IV	33	80,5	8	19,5	
Hastalık süresi					
0-1 yıl	44	69,8	19	30,2	0,711
1-5 yıl	24	77,4	7	22,6	
5-10 yıl	4	66,7	2	33,3	
Ek tedavi					
Radyoterapi	49	69,0	22	31,0	0,298
Yok	23	79,3	6	20,7	

tedavisinin önemli bir bölümünü oluşturan kemoterapinin sitotoksik etkilerine bağlı olarak ağız içi kavitede oluşur, hastanın yaşam kalitesini ve beslenmesini olumsuz etkiler. Kemoterapiye ara verilmesine, ilaç dozlarının azaltılmasına veya tedavinin sonlandırılmasına neden olabilir. Oral mukozitin önlenmesi amacıyla kanıta dayalı uygulamalar çerçevesinde gerçekleştirilen ağız bakım protokolleri ve TSY'nin hastalar tarafından uygulandığı bilinmektedir.

Çalışmamıza katılan hastaların %72'si oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için TSY kullanmaktadır. Ülkemizde kanser tedavisi alan bireylerde TSY kullanımı %22,1-84,1 aralığındadır.¹⁸ Arıkan ve ark., kanser tedavisi alan hastaların %37,7'sinin; Karakoç ise %31,5'inin tamamlayıcı tedavi kullandığını bildirmişlerdir.^{22,23} Ülkemizde TSY kullanımının yüksek olmasının nedeni, reçetesiz kullanım kolaylığı ya da ürüne erişimin kolaylığı olabilir. Hastalar, TSY olarak kullandıkları ürünleri doğal ve zararsız olarak düşünerek kullanabilirler fakat bu ürünlerin özellikle kemoterapi alan hastalarda ilaçlar ile nasıl etkileşim göstereceği bilinmemektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre hastaların %44'ü klinik ağız bakım protokolünün kısmen etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun, oral mukozitlerin önlenmesi ve tedavisi için TSY kullanım oranının yüksekliğine neden olduğu düşünülmektedir. Ağız bakım protokolü kemoterapi alan hastalarda, oral mukozitlerin önlenmesi ve tedavisi için hastada mevcut risk faktörlerinin belirlenmesi, ağız mukozasının ve dudakların uygun aralıklarla değerlendirilmesi, hekim tarafından önerilen ağız bakım ürünleri ve/veya ilaçların uygulanmasını içerir. Hastaların %63,9'u, ağız bakım protokolü ile birlikte TSY kullanmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan hastaların %71'i ek tedavi olarak radyoterapi almaktadır. Kemoterapi ve radyoterapinin birlikte uygulandığı hastalarda, oral mukozit görülme sıklığının arttığı bildirilmektedir.^{7,9}

Araştırmaya katılan hastalar, oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için en fazla karbonat, elma sirkesi ve karadut kullanmıştır. İlaç tedavileri ile birlikte kanser hastalarının oral mukozit için ada çayı ve yağı, hurma, hamsi balığı, nar suyu/tanesi, papatya çayı, zencefil gibi bitkileri kullandıkları bildirilmektedir.^{24,25} Yapılan çalışmalarda ise bitkisel ürünler ve dinî yaklaşımların, en yaygın kullanılan TSY olduğu

görülmektedir.^{26,27} Araştırmaya katılan hastaların %40,3'ü, kullandıkları TSY'nin oral mukoziti iyileştirdiğini ifade etmiştir. Osmanoglu Yurdakul ve ark., oral mukozit için kullanılan TSY'nin %82 oranda etkili olduğunu bildirmişlerdir.²⁸

Araştırmaya katılan hastaların %61,1'i kullandıkları TSY'yi sağlık çalışanlarının tavsiye ettiğini bildirmişlerdir. Literatüre göre hastalar; arkadaş ve aile, tanıdık tavsiyesi, sosyal medya aracılığı ile tamamlayıcı tedaviye başladıklarını bildirmişlerdir.^{22,23,29,30} Güveli ve ark., çalışmasında, TSY kullanan katılımcıların %14,4'ünün sağlık çalışanlarına bilgi verdiklerini bildirmişlerdir.³¹ Bu araştırmada, hastaların %72,2'si, sağlık çalışanlarını kullandıkları TSY hakkında bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Anamnez alınırken TSY hakkında sorular sorulması ve etkili iletişimin tedavide olumlu etkileri olacaktır.³² Hastaların TSY faydaları ve olası zararları hakkında bilgilendirilmeleri, hastalığın prognozu bakımından önemlidir.³³ Hasta eğitiminden sorumlu olan hemşirelerin, TSY hakkında bilgi sahibi olması süreci olumlu etkiler. Kanserli hastanın bakımında hemşirelerin oral mukozitin gelişmesini önlemek, takip edebilmek ve tedavisinde etkin bakım verebilmek için yeterli bilgi birikimine sahip olmaları gerekmektedir.⁹ Araştırmalar, ülkemizde hemşirelerin TSY hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarını bildirmektedir.³⁴ Tamamlayıcı tedaviler ile ilgili dersler, hemşirelik müfredatında seçmeli ders olarak tanımlanmıştır. Bu dersler, zorunlu hâle getirilebilir ya da zorunlu derslerin müfredatlarına eklenebilir.

Araştırmaya katılan hastaların %91,8'inde kullandıkları TSY, herhangi bir olumsuz etki yapmamıştır. Hastaların %6,9'unda bulantı oluşturmuş, 1,3'ünde ise ağız mukozasında yanmaya neden olmuştur. Kemoterapi sırasında kullanılan bitkisel ürünlerin etki mekanizmaları tam olarak açıklanamamaktadır. Bitkisel ürünler, kemoterapinin etkinliğinin azalmasına neden olabilir veya kemoterapi ilaçları ile etkileşimi hastaya zarar verebilir.¹⁹ Araştırmaya katılan hastaların tanıtıcı özellikleri ile TSY kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadı. TSY'nin kullanımı ile ilgili benzer araştırmalarda kadın hastaların, erkek has-

talara göre daha fazla TSY kullandıkları ifade edilmiştir.^{22,29,35}

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın sonuçları, uygulandığı Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Onkoloji Hastanesi tıbbi onkoloji gündüz tedavi ünitesinde kemoterapi alan hastalar ile sınırlıdır. Genellenemez.

SONUÇ

Bu araştırmanın sonuçlarına göre kemoterapi alan hastaların birçoğu, oral mukozitin önlenmesi ve tedavisi için TSY kullanmaktadır. Hastalar, TSY'den en fazla karbonat, elma sirkesi ve karadut kullanmışlardır. Hastaların çoğunluğu, ağız bakım protokolü ile birlikte TSY kullanmıştır. Hastaların çok büyük bir bölümü, TSY'den fayda sağladığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda:

- Kemoterapi alan hastalarda oral mukozit için kullanılan TSY'nin belirlenmesi, sağlık çalışanlarının TSY kullanımı konusundaki farkındalığını artıracak ve ilaç etkileşimlerinin azalmasına katkıda bulunacaktır. Bu bakımdan tedavi sürecinde TSY'nin kullanımı sorulmalı ve olası yan etkileri hakkında bilgi verilmelidir.

- TSY ürünlerinin oral mukozitte etkinliğini ölçmek için kanıt dayalı çalışmalara ihtiyaç vardır. Sık

kullanılan ürünlerin karşılaştırıldığı deneysel çalışmalar planlamalı ve uygulmalıdır.

- Hastaların çoğu kullandıkları ürünlerin etkili olduğunu düşünerek onları başkalarına tavsiye edebilir. Bu durum, TSY ürünlerinin yaygın ve akılcı olmayan kullanımına yol açabilir. TSY eğitimi zorunlu hâle getirilmeli ve hemşirelik bakımına entegre edilmelidir.

- Anamnez formlarına hastaların TSY kullanıp kullanmadığı ile ilgili sorular eklenmelidir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Lalla RV, Bowen J, Barasch A, Elting L, Epstein J, Keefe DM, et al; Mucositis Guidelines Leadership Group of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer and International Society of Oral Oncology (MASCC/ISOO). MASCC/ISOO clinical practice guidelines for the management of mucositis secondary to cancer therapy. *Cancer*. 2014; 120(10):1453-61. Erratum in: *Cancer*. 2015; 121(8):1339. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Karakovan A. Semptom yönetimi: mukozit. *Can G*, editör. *Onkoloji Hemşireliği*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2014. p.371-83.
- Barkokebas A, Silva IH, de Andrade SC, Carvalho AA, Gueiros LA, Paiva SM, et al. Impact of oral mucositis on oral-health-related quality of life of patients diagnosed with cancer. *J Oral Pathol Med*. 2015;44(9):746-51. [Crossref] [PubMed]
- Erdem O, Güngörmüş Z. The effect of royal jelly on oral mucositis in patients undergoing radiotherapy and chemotherapy. *Holist Nurs Pract*. 2014;28(4):242-6. [Crossref] [PubMed]
- Villa A, Sonis ST. Mucositis: pathobiology and management. *Curr Opin Oncol*. 2015;27(3): 159-64. [Crossref] [PubMed]
- Al-Ansari S, Zecha JA, Barasch A, de Lange J, Rozema FR, Raber-Durlacher JE. Oral mucositis induced by anticancer therapies. *Curr Oral Health Rep*. 2015;2(4):202-11. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Ünal Çubukçu N, Çınar S. Kemoterapi alan kanserli hastalarda oral mukozitler önenebilir mi? [Can oral mucositis be prevented in patients receiving chemotherapy?]. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2012;2(4):155-63. [Link]
- Riley P, Glenn AM, Worthington HV, Littlewood A, Clarkson JE, McCabe MG. Interventions for preventing oral mucositis in patients with cancer receiving treatment: oral cryotherapy. *Cochrane Database Syst Rev*. 2015;(12):CD011552. [Crossref] [PubMed]
- Çıtlak K, Kapucu S. Kemoterapi alan hastalarda görülen oral mukozitin önlenmesi ve tedavisinde güncel yaklaşımlar: kanıt dayalı uygulamalar [Current approaches to oral mucositis prevention and treatment in patients receiving chemotherapy: evidence-based practices]. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2015:70-7. [Link]
- Berretta M, Della Pepa C, Tralongo P, Fulvi A, Martellotta F, Lleshi A, et al. Use of complementary and alternative medicine (CAM) in cancer patients: An Italian multicenter survey. *Oncotarget*. 2017;8(15):24401-14. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- National Center for Complementary and Integrative Health. Complementary alternative, or integrative health: What's in a name. 2017. Erişim Tarihi: (05.05.2021) Erişim linki: [Link]

12. Mazokopakis EE, Vrentzos GE, Papadakis JA, Babalis DE, Ganotakis ES. Wild chamomile (*Matricaria recutita* L.) mouthwashes in methotrexate-induced oral mucositis. *Phytomedicine*. 2005;12(1-2):25-7. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
13. Mutluay Yayla E, Izgu N, Ozdemir L, Aslan Erdem S, Kartal M. Sage tea-thyme-peppermint hydrosol oral rinse reduces chemotherapy-induced oral mucositis: A randomized controlled pilot study. *Complement Ther Med*. 2016;27:58-64. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
14. Konuk Sener D, Aydın M, Cangur S, Guven E. The effect of oral care with chlorhexidine, vitamin E and honey on mucositis in pediatric intensive care patients: a randomized controlled trial. *J Pediatr Nurs*. 2019;45:e95-e101. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
15. Demir Doğan M, Can G, Meral R. Effectiveness of black mulberry molasses in prevention of radiotherapy-induced oral mucositis: a randomized controlled study in head and neck cancer patients. *J Altern Complement Med*. 2017;23(12):971-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
16. Harman M, Ovayolu N, Ovayolu O. The effect of three different solutions on preventing oral mucositis in cancer patients undergoing stem cell transplantation: a non-randomized controlled trial: A Turkish study - NON-RANDOMISED TRIAL. *J Pak Med Assoc*. 2019;69(6):811-6. [[PubMed](#)]
17. Lima ICGDS, de Fátima Souto Maior L, Gueiros LAM, Leão JC, Higino JS, Carvalho AAT. Clinical applicability of natural products for prevention and treatment of oral mucositis: a systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Investig*. 2021;25(6):4115-24. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
18. Kav S, Hanoğlu Z, Algier L. Türkiye'de kanserli hastalarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerinin kullanımı: literatür taraması [Use of complementary and alternative medicine by cancer patients in Turkey: a literature review]. *Uluslararası Hematoloji-Onkoloji Dergisi*. 2008;18(1):32-8. [[Link](#)]
19. Ben-Arye E, Samuels N, Goldstein LH, Mutafoğlu K, Omran S, Schiff E, et al. Potential risks associated with traditional herbal medicine use in cancer care: A study of Middle Eastern oncology health care professionals. *Cancer*. 2016;122(4):598-610. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
20. Hall H, Brosnan C, Frawley J, Wardle J, Collins M, Leach M. Nurses' communication regarding patients' use of complementary and alternative medicine. *Collegian*. 2018;25(3):285-91. [[Crossref](#)]
21. Yılmaz MÇ. Mukozit yönetiminde kanıt dayalı uygulamalar [Evidence-based practices for managing mucositis]. *International Journal of Hematology and Oncology*. 2007;4(17):241-6. [[Link](#)]
22. Arıkan F, Uçar MA, Kondak Y, Tekeli A, Kartöz F, Özcan K, et al. Reasons for complementary therapy use by cancer patients, information sources and communication with health professionals. *Complementary Therapies in Medicine*. 2019;44:157-61. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
23. Karakaoç MD. Onkoloji hastalarının tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerini kullanma durumları [The status of oncology patients about using complementary and alternative treatment methods]. *Pam Med J*. 2020;13:69-80. [[Crossref](#)]
24. Üstündağ S. Kemoterapi alan kanser hastalarının semptom yönetiminde kullanılan tamamlayıcı tedavi yaklaşımlarının yaşam kalitesine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2013. (Erişim Tarihi: 01.04.2021) Erişim Linki: [[Link](#)]
25. Yeter G. Çocuk kanser hastalarında semptomlara yönelik tamamlayıcı ve alternatif tedavi kullanımı [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin: Mersin Üniversitesi; 2012. (Erişim Tarihi: 01.04.2021) Erişim Linki: [[Link](#)]
26. Nazik E, Nazik H, Api M, Kale A, Aksu M. Complementary and alternative medicine use by gynecologic oncology patients in Turkey. *Asian Pac J Cancer Prev*. 2012;13(1):21-5. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
27. Balneaves LG, Wong ME, Porcino AJ, Truant TLO, Thorne SE, Wong ST. Complementary and alternative medicine (CAM) information and support needs of Chinese-speaking cancer patients. *Support Care Cancer*. 2018;26(12):4151-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
28. Osmanoglu Yurdakul Z, Esenay FI. Complementary and integrative health methods used for the treatment of oral mucositis in children with cancer in Turkey. *J Spec Pediatr Nurs*. 2019;24(3):e12260. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
29. Kim K, Kim SH, Ok ON, Kim IR, Lee S, Kim SH, et al. Use of complementary and alternative medicine by lymphoma survivors in South Korea. *Eur J Oncol Nurs*. 2018;33:91-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
30. Loquai C, Dechent D, Garzarolli M, Kaatz M, Kaehler KC, Kurschat P, et al. Use of complementary and alternative medicine: A multicenter cross-sectional study in 1089 melanoma patients. *Eur J Cancer*. 2017;71:70-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
31. Güveli H, Uzsoy A, Özlü T, Kenger E, Ergün C. Onkoloji Hastalarında Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanım Sıklığının ve Diyet Yaklaşımlarının Belirlenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2021;307-12. [[Crossref](#)]
32. Samuel CA, Faithfull S. Complementary therapy support in cancer survivorship: a survey of complementary and alternative medicine practitioners' provision and perception of skills. *Eur J Cancer Care (Engl)*. 2014;23(2):180-8. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
33. Firkins R, Eisfeld H, Keinki C, Buentzel J, Hochhaus A, Schmidt T, et al. The use of complementary and alternative medicine by patients in routine care and the risk of interactions. *J Cancer Res Clin Oncol*. 2018;144(3):551-7. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
34. Gok Metin Z, Izgu N, Karadas C, Arıkan Donmez A. Perspectives of oncology nurses on complementary and alternative medicine in Turkey: a cross-sectional survey. *Holist Nurs Pract*. 2018;32(2):107-13. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
35. Witt CM, Cardoso MJ. Complementary and integrative medicine for breast cancer patients - Evidence based practical recommendations. *Breast*. 2016;28:37-44. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]